

Traditionel og moderne løbekultur hos kalenjin-folket i Kenya

– et historisk og antropologisk perspektiv

Af Dirk Lund Christensen og Søren Damkjær

Da den franske antropolog Marcel Mauss i slutningen af 1930'erne skrev sin artikel om kropsteknikker, fik den ikke umiddelbart nogen effekt. Mauss opstillede det, der siden blev et centralt begreb i kropssociologien og kropsantropologien, netop kropsteknikker. Med det begreb betegnede han alle de måder at gå, løbe og sove på, som findes i højst forskellige former i forskellige kulturer. Kropssociologien og kropsantropologien var på det tidspunkt hovedsagelig et filosofisk program, der på fænomenologisk grundlag ville tematisere den menneskelige kropslighed som et vilkår for menneskets væren i verden. Der manglede en sociologisk, historisk og antropologisk konkretisering. Den vestlige antropologi havde fra sin begyndelse til en vis grad taget ikke-vestlige kulturers kropslighed op. Men dog kun ved at notere sig de fremmedartede måder, som ikke-vestlige kulturer behandlede kroppen på. Kropsbemaling, tatovering og scarifikation var temaer, der blev taget op som eksotiske former for anderledeshed, men som ikke blev gjort til genstand for dybere analyser. Hovedvægten i analyserne lå på anderledesheden i den sociale struktur, dvs. økonomi, religion og slægtskab. På det teoretiske plan blev der lagt vægt på at indkredse anderledesheden som primitivitet og udvikling i modsætning til modernitet og udvikling. Der ligger her et paradoks, idet

den så at sige allestedsnærværende kropslighed kun blev noteret som et randfænomen. Antropologerne noterede sig også den anderledeshed, der gjorde sig gældende i danse- og bevægelsesformer. Men med få undtagelser blev heller ikke disse iagttagelser gjort til genstand for dybere analyser. De forblev – ligesom en række andre kropslige fænomener – behandlet som eksotiske kropslige former og i sidste instans som et bevis på primitivitet. Dette hænger til dels sammen med, at sociologien som den samfundsvidenskab, der beskæftigede sig med moderniteten, ikke særskilt beskæftigede sig med kroppen. Der er her to paradokser. Antropologien, der dagligt blev konfronteret med anderledes former for kropslighed, negligerede denne kropslighed, dens kropsteknikker og dens kropskultur. Sociologien var blind for kropsligheden som et centralt element i vestlige samfund.

Det gælder som nævnt også bevægelsesformer, herunder forskellige idrætsformer inden for ikke-europæiske kulturer. Det er derfor et ikke ubetydeligt arbejde at rekonstruere de idræts- og bevægelsesformer, der har været gældende i ikke-europæiske kulturer. Nogle eksisterer ikke mere eller indgår i helt andre sociale kontekster. Det gælder også bevægelseskulturen i Afrika. Mange afrikanske danseformer er uddøde eller er blevet forvandlet til folkloristiske

indslag i turistindustrien. Andre bevægelsesformer skal rekonstrueres ud fra fotografier og usystematiske observationer udført af koloniembedsmænd og militærpersoner, der kun noterede sig det fremmedartede ud fra en blanding af interesse for sporten i europæisk forstand og det eksotiske, som de noterede sig uden helt at forstå aktiviteten, konteksten eller den kulturelle betydning af det de så og fotograferede.

De afrikanske løberes succes på den globale scene forbinder på den måde mange tematikker. Der er mysteriet om baggrunden for deres succes. Der er den historiske baggrund for de løbeteknikker og løbekulturer, der gjorde sig gældende. Der er arbejdet med at rekonstruere denne historie. Der er antropologisk tematik både i Mauss' forstand om løbeformer og kropsteknikker.

På en enestående måde tematiserer den afrikanske løbekultur og de afrikanske løbere forholdet mellem anderledeshed og modernitet, det lokale eller regionale og det globale sportsmarked. Løb er sammen med gang de helt basale kropsteknikker i Mauss' forstand. Men løb er inkorporeret i mange forskellige sammenhænge, fra transport til elitesport. Mauss fik sat kropsteknikkerne på begreb, men ikke løbekultur, bevægelseskultur og kropskultur. Det, som Mauss med sit begreb om kropsteknikker ikke tematiserede, var, at de enkelte kropsteknikker indgår i en bevægelseskultur og en kropskultur. Det vil sige, at de enkelte kropsteknikker indgår i en systematisk relation i sig selv og indgår i en kulturs samlede socialstruktur og dens kulturelle betydninger.

Løb er en simpel kropsteknik ligesom gang, men der er mange måder at løbe på. Den simple teknik indgår i en løbestil. Løbestilen indgår i en løbekultur. Løb er både en kropsteknik til transport, en sport

og en del af et økonomisk og kulturelt livsmønster. Med afsæt i denne betragtning skal det illustreres, hvorledes løb i det førkoloniale og koloniale Kenya indgik i en særlig form for bytteøkonomi, der bl.a. byggede på såkaldt kvægtyveri.

Kenya – en stormagt i løb

Det 20. århundredes måske største enkeltstående fænomen inden for atletikken var de kenyanske løbere. Der er ingen tegn på, at det vil ændre sig i det 21. århundrede. Deres succes i mellem- og langdistanceløb – herunder cross- og landevejsløb – har siden 1980'erne nået højder, hvis lige aldrig før er set. Nogle få faktuelle oplysninger sætter de kenyanske løberes fremragende resultater i perspektiv: Siden det internationale gennembrud i midten af 1960'erne har der været et usædvanligt rekrutteringsmønster blandt topløberne, således at omkring 70% kommer fra et lille folk, kalenjin, der i dag tæller ca. 3,5 millioner mennesker. Derefter har kisii- (eller gusii), kikuyu- (eller gikuyu), akamba-, masai- og turkana-folkene bidraget med størstedelen af de resterende 30%. Det faktum, at en talmæssig lille etnisk gruppe har bidraget med så mange løbetalenter stort set uafbrudt over en periode på 40 år, gør kun det kenyanske fænomen endnu mere interessant. Det er derfor heller ikke overraskende, at mange mennesker – forskere, journalister og lægfolk – gennem årene har spurgt: Hvad ligger bag fænomenet?

Vi ønsker i denne artikel ikke at begynde en diskussion om, hvorvidt det kenyanske – eller måske snarere det kalenjinske – løbefænomen er betinget af fysiologiske faktorer, sociologiske eller en blanding af begge faktorer. Den diskussion hører til andetsteds. I stedet ønsker vi at se på fænomenets historiske udvikling og sætte denne

Kalenjin-drenge fra Marakwet High Schools atletikhold under træning på en interimistisk løbebane. (Foto: Dirk Lund Christensen, 1994).

udvikling ind i en antropologisk forståelsesramme. Formålet er at fremstille historiske fakta med vægt på idrætsforhold – fra migrationshistorien og dens blandingskultur til nutidens globale nomadekultur, så de kan ses og forstås i deres rette sammenhæng og perspektiv. Med den model ønsker vi at vise, hvorledes der er en klar forbindelse mellem udviklingshistorien inden for kalenjin-folkets idrætskultur med speciel vægt på løb, og den succes de har opnået i international atletik – en del af den globale sport.

Metode-overvejelser

Metodisk set er der nogle begrænsninger, når man ønsker at bidrage til Kenyas historie i almindelighed og idræts historie i sær-

deleshed. Det skyldes flere forhold. For det første findes der kun meget få skriftlige kilder fra før, briterne officielt koloniserede Kenya i 1895, idet Kenya som de øvrige afrikanske nationer syd for Sahara bestod af samfund baseret på mundtlige overleveringer frem for skriftsprog. De skriftlige kilder, der findes om de såkaldte traditionelle samfund i Kenya og Afrika som helhed, beskæftigede sig stort set ikke med idrætsforhold – inklusive løbekultur – før omkring 1960, hvor idræt blev anerkendt som en legitim del af den antropologiske forskning. Årsagen til at så få skriftlige kilder inkluderede idrætsforhold, skyldes antropologernes manglende interesse for at studere idræt i fremmede kulturer.¹ En klassisk artikel, der af mange betegnes som banebrydende for den antropologiske

idrætsforskning, var *Games in culture* af John M. Roberts og medarbejdere fra 1959.² Her blev idrætten analyseret og diskuteret som et seriøst kulturfænomen. Året efter kom Carl Diems digre værk *Weltgeschichte des Sports und der Leibeseziehung*, hvor bl.a. afrikansk idrætskultur specifikt blev gennemgået.³

De få skriftlige henvisninger til idrætsforhold i Kenya og Afrika som helhed indtil 1960 er problematisk, når man ønsker at forske i de før-koloniale idrætskulturer. Det betyder nemlig, at man må forlade sig på to kilder:

- Den traditionelle løbekultur som den så ud under og efter kolonitiden
- De mundtlige overleveringer

Begge kilder har sine begrænsninger. Hvad angår den traditionelle løbekultur (det vil primært sige kvægtyveri) under og efter kolonitiden, kan man ikke udelukke, at der er sket en udvikling, som gør, at løbekulturen i det før-koloniale samfund har set anderledes ud, end den vi har kunnet dømme efter, da briterne kom til Kenya og drastisk ændrede store dele af det traditionelle samfund, mens de registrerede de afrikanske folks kulturer. Problemet med at tolke en kulturhistorie bagud på sådanne betingelser kan belyses ved at drage en parallel til vores forståelse af de forhistoriske jægersamler-samfund på baggrund af studier foretaget blandt nutidens jægersamler-samfund.⁴ Når to overordnede kulturer mødes – og ikke mindst i et ulige magtforhold som det var tilfældet i Kenya – er det nemt at forestille sig en hurtig ændring af den svage parts kultur. Ændringsgraden er naturligvis svær at fastslå, specielt når der kun er meget få skriftlige kilder til rådighed som dokumentationsmateriale.

Hermed har vi indirekte berørt proble-

met med de mundtlige overleveringer, da det forholder sig således, at de højst kan give historisk »vidnesbyrd« for et par 100 år og sandsynligvis for en meget kortere periode. Det er blevet foreslået, at mundtlige overleveringer slet ikke bør behandles som kilder i en historisk sammenhæng. De skal i stedet ses som »*part of an overall cultural system which emerges out of a people's historical experience*«. ⁵ Vi har i indeværende tekst valgt at bruge mundtlige overleveringer som supplement til den etablerede videnskab i et enkelt tilfælde for at underbygge den samlede dokumentation.

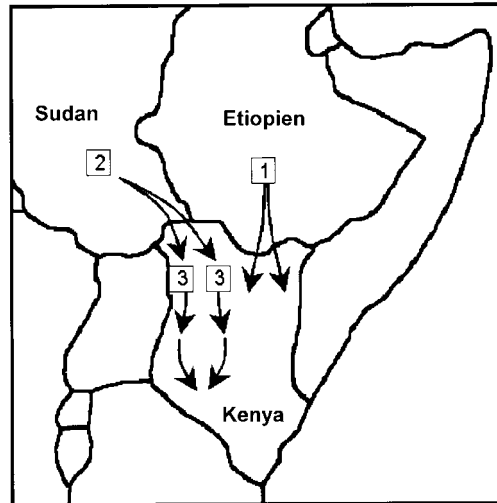
To andre akademiske discipliner, der normalt betegnes som vigtige i historiske studier – arkæologien og lingvistikken – kan i indeværende tilfælde kun bruges indirekte. Årsagen er, at disse to discipliner ganske vist oplyser os om migrationshistorien og om, hvilke folkeslag og kulturer kalenjinerne er sammensat af på det generelle plan. Men de fortæller ikke noget om idrætskulturen specifikt. Her må antropologiske studier supplere, så vi bliver i stand til at sammensætte et billede af løbekultur og den øvrige idrætskultur blandt kalenjin-folket.

Indeværende artikel er udformet kronologisk, således at vi indleder med en kort gennemgang af kalenjin-folkets migrationshistorie, hvor det fremgår, hvilke blandingskulturer de er dannet af. Herefter vil vi komme med en nærmere beskrivelse og diskussion af den traditionelle løbekultur, som kalenjinfolket dyrkede, inden briterne koloniserede Kenya i slutningen af det 19. århundrede. Vi vil efterfølgende komme ind på den forholdsvis korte – men idrætsmæssige intense og revolutionerende – koloniperiode, for til sidst at gennemgå den moderne løbekultur, som i dag er blevet kalenjin-folkets varemærke.

Kalenjin – terminologi og kulturbaggrund

I virkeligheden er kalenjin-folket en nyere »opfindelse«. Ordet, der på dansk betyder noget i retning af »jeg fortæller dig/jer« eller »jeg har fortalt dig/jer«, blev først omkring 1950 et samlet navn for i alt otte små etniske grupper. De talte et fælles sprog – ganske vist med forskellige dialekter – som af briterne blev kaldt for nandi, men som siden den etniske sammenslutning har været kendt som kalenjin. De otte etniske grupper, der besluttede at samle kræfterne for at opnå større kulturel og politisk synlighed og indflydelse, bestod – og består stadig – af kipsigis, nandi, terik, marakwet, keiyo, tugen, sabaot og pokot.⁶ Før briternes kolonisering var nogle af disse undergrupper af kalenjin yderligere opdelt i mindre folkeslag, som briterne af administrative og politiske grunde (læs: for at kunne føre kontrol) besluttede at gøre til større enheder, også kaldet »stammer«.

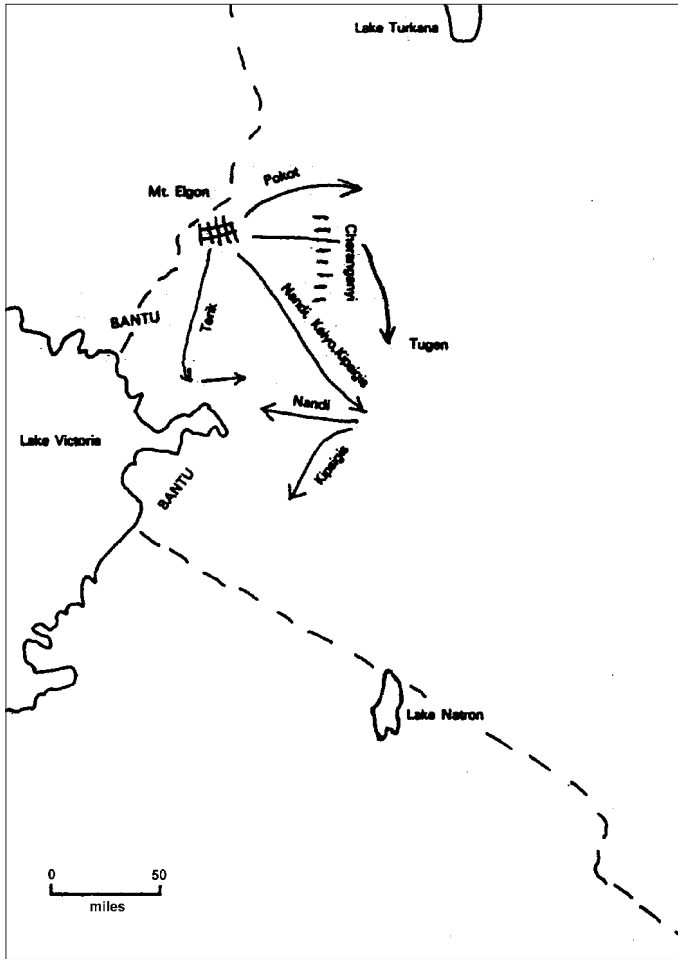
For omkring 3.000 år siden indvandrede de første agerbrugere og pastoralister, (dvs. kvæghyrder), til det nuværende Kenya fra Etiopien.⁷ Mange vandrede videre til det nuværende Tanzania. Udvandrerne tilhørte den sproglige gruppe kaldet kushiter (tidligere kaldet hamiter). Kushiterne blandede sig med og assimilerede store grupper af jægere og samlere – samlet kendt under navnene okiek og dorobo – der allerede boede i Kenya, og de blev den dominerende kultur i det vestlige og centrale Kenya over en periode på 1.000 år, dvs. indtil omkring tidspunktet for Kristi fødsel. Herefter indvandrede nye grupper af mennesker til Kenya – nogle til Uganda – denne gang niloter fra Sudan, som primært var pastoralister, sekundært agerbrugere. Over en periode på 1.000-1.500 år overtog de via kulturel assimilation og indbyrdes giftermål den

Kort 1. Migrationsteori: De migrationsruter forfædrene til kalenjin-folket efter al sandsynlighed har fulgt. 1) År 1000 f.Kr. – år 0: Kushiter fra det sydlige Etiopien udvandrede til Kenya; 2) År 0 – år 1000: Niloter ankommer til Kenya og slår sig ned ved Turkana-søen; 3) År 1000 – år 1500: Niloter bryder op fra Turkana-søen og vandrer mod syd i forskellige grupper eller klaner. (Dirk Lund Christensen, 2000).

dominerende rolle fra kushiterne i det vestlige Kenya.⁸ Sandsynligvis mod slutningen af sidstnævnte periode begyndte niloterne at gruppere sig og foretage separate vandringer inden for det nuværende Kenyas grænser. Først herefter begyndte de at slå sig ned i det område af Kenya, hvor størsteparten af kalenjin-folket i dag bor (for en samlet oversigt over kalenjin-folkets migrationshistorie og beboelsesområder, se kort 1 for de tidlige udvandring, kort 2 for senere migrationer internt i Kenya og kort 3 for det aktuelle primære beboelsesområde).

Inden briternes kunstige klassificering af »stammer« var nandi-folket sandsynlig-

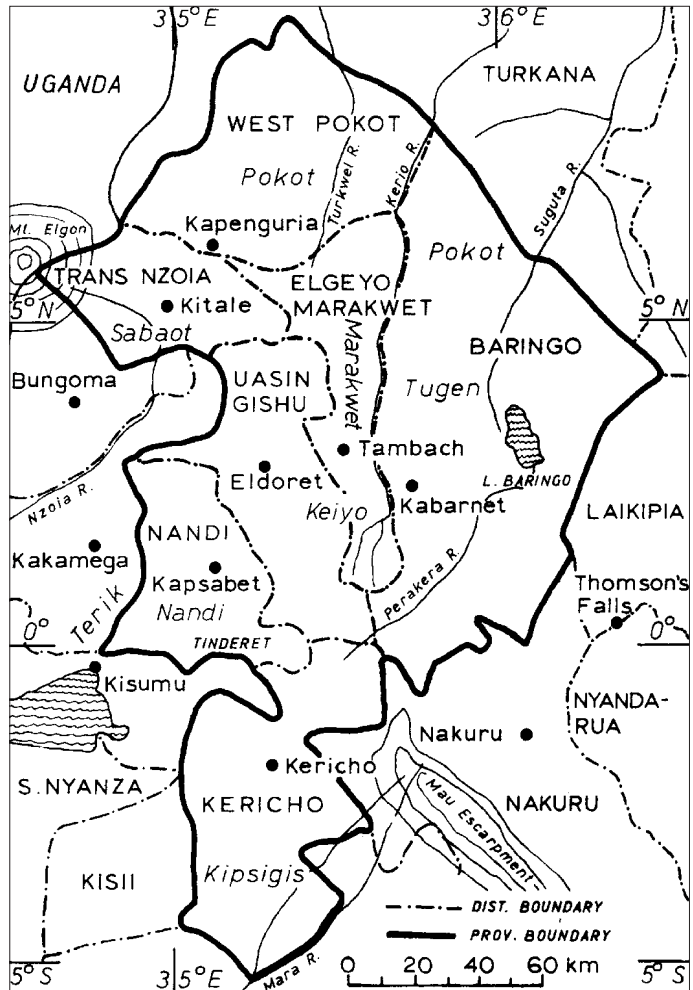
Kort 2. Intra-kenyansk migrationsteori: De sandsynlige migrationsruter, som kalenjin-folket har fulgt i årene ca. 1400-1800 inden for det nuværende Kenya. (W.R. Ochieng, 1975).

vis den eneste af de otte undergrupper, der havde det, vi i dag vil kalde en egentlig gruppeidentitet. Det skabte hos denne undergruppe af kalenjin-folket en særlig mentalitet og livsstil, som bl.a. kom til udtryk i deres løbekultur. Alligevel var de forskellige kalenjin-folkeslag inden kolonitiden aldrig i tvivl om de fælles kulturelle træk, som på det overordnede plan forbandt dem. De kunne også slå sig sammen i særlige krigssituationer, hvis en fælles fjende udefra – for eksempel masaier – skulle finde på at angribe.⁹

Blandingskulturen, som kalenjin-folkets

integrerede levevis var et resultat af, bestod af en række elementer, der fik betydning for idrætskulturen generelt og løbekulturen i særdeleshed. Kushiterne tilførte kalenjin-kulturen vigtige elementer som rituel omskæring af unge mænd og kvinder mellem ti og 18 år – den såkaldte *rite de passage*.¹⁰ Desuden bragte de sammen med niloterne kvæg og dertil andre landbrugsdyr som får og geder til Kenya, men det var niloterne, der bibragte kalenjin-kulturen de semi-religiøse følelser, der siden har været kendetegnende for deres forhold til kvæg. Som tidligere nævnt bragte både

Kort 3. Kalenjin-folkets nuværende beboelsesområde. (Benjamin Kipkorir, 1985).

kushiterne og niloterne kornprodukter til Kenya, hvorfor kalenjin-folket fra begyndelsen var pastoralister såvel som agerbrugere.¹¹ Jagtkulturen synes primært at have været en kulturel tilførelse fra okiek- og dorobo-folkeslagene, der i stort omfang blev opslugt af migrationsbølgerne nordfra. Denne korte og overordnede gennemgang af vigtige kulturelle islæt hos kalenjin-folkets forfædre viser tydeligt, at kulturbidrag af stor vigtighed ikke udelukkende kom fra kushiterne, som man tidligere har troet. Indtil omkring 1970 var den ud-

bredte opfattelse blandt antropologer, at den mere sofistikerede del af kulturen hos bla. kalenjin-folket stammede fra kushiterne, dengang kendt som hamiter. Det skyldes først og fremmest »den hamitiske myte« fremsat af den britiske forsker C.G. Seligman i 1920'erne. Heraf fremgår det, at hamiterne kom nordfra, dvs. helt oppe fra Ægypten, med en kulturel baggrund, der gjorde dem kulturelt overlegne ifølge datidens opfattelse. I modsætning til Seligmans opfattelse har alle folkeslagene tværtimod hver især bidraget med dele af

deres »oprindelige« kultur. Alle de ovennævnte kulturelle aspekter var centrale elementer i kalenjin-folkets hverdagsliv. De var enten nødvendige for at kunne overleve (husdyrhold, agerbrug, jagt og krig) eller havde dyb symbolværdi som indvielsesriter, når drenge og piger gik fra barndommen ind i de voksnes rækker (omskæring).

Kvægtyve

Kvægtyveri var den mest prestigefyldte af kalenjin-folkets »sportsgrene« i den traditionelle kultur og en vigtig del af en ungmans identitet. Den mest populære bevægelseskultur var imidlertid dans. Det skyldes, at kvægtyveri kun blev udført af mænd, mens dans havde deltagelse af begge køn. Det er vigtigt at understrege, at ordet tyveri ikke skal tages så bogstaveligt, da det at plyndre køer kunne opfattes på to måder – positivt eller negativt – blandt kalenjinerne. Det blev opfattet positivt, hvis f.eks. nandi-krigere plyndrede køer fra terik-folket eller masaierne. I så fald var der ikke tale om tyveri, men derimod at generhverve guddommelig ejendom. Stjal f.eks. nandi-krigere derimod køer fra andre nandier, blev det betragtet som rendyrket tyveri, og tyvene blev udsat for offentlig hån og social ostrakisme.¹² At netop køer blev genstand for – positive og negative – tyveriforsøg, skyldes overordnet set, at køer havde meget stor social og økonomisk værdi. Køer blev bl.a. brugt som brudepris, hvilket betød, at en mand med mange køer havde mulighed for at få mange koner og dermed børn. Køer var tegn på rigdom, i praksis såvel som symbolsk. For en dybere forståelse af denne essentielle del af kalenjin-kulturen kan man med fordel læse Edward E. Evans-Pritchards omfattende materiale om nuerne i Sudan. Det gælder

ikke mindst *Nuer religion* (1956). Nuerne tilhører ligesom kalenjinerne den overordnede sproglige befolkningsgruppe niloterne, og nuernes forfædre var blandt de folk, der udvandrede til Kenya, og blev som den dominerende part en del af kalenjin-folket. Evans-Pritchards minutiøse beskrivelse af nuernes religiøse forhold til deres kvæg kan derfor give et godt billede af, hvordan kalenjinernes forhold til kvæg har været til langt op i det 20. århundrede.¹³

Kvægtyveri var i bund og grund en krigsleg, hvor unge krigere risikerede livet for at opnå social prestige og økonomisk fremgang. Ofte måtte de løbe i alt 150 kilometer for at nå frem til et beboelsesområde med mange køer og hjem igen med udbyttet. Et plyndringstogt blev udført af grupper, der kunne variere en del i antal, lige fra en håndfuld til helt op mod 500 krigere. Det gjaldt ikke mindst hos nandierne – de mest frygtede af alle kvægtyve. Plyndringstogterne krævede god planlægning og streng disciplin, da et overraskelseselement over for fjenden var nødvendigt for at sikre det optimale udbytte. Det betød, at krigerne måtte være udholdende, for under løbeturene frem og tilbage blev der kun uddelt små mdrationer. Det blev anset som unødigt energikrævende, upraktisk og tidskrævende at medbringe mere end allershøjest nødvendigt. Selve plyndringen skete i de tidlige morgentimer inden solopgang, mens de fleste i fjendens lejr sov (denne praksis var primært nandiernes, da de fleste andre pastoralister udførte deres kvægtogter i dagtimerne). Det var vigtigt at få kvæget hjem hurtigst muligt, inden de bestjålne optog forfølgelsen.¹⁴ Når det stjålne kvæg var sikkert hjemme hos de »retmæssige« ejere, blev det fordelt efter en nøje fastlagt model,¹⁵ også kaldt en »moralsk økonomifordeling« som beskrevet af David Anderson (1986).

Kvægtyveri blev primært udført, når én af tre forskellige situationer opstod:

- Når kvæg døde pga. tørke eller sygdom (kvægpest)
- Når det skulle udnyttes, at nyt territorium var til rådighed
- For at slå kedsomhed ihjel blandt nyinvidede unge krigere

Den første årsag var af praktisk karakter og i nogen grad nødvendig for at sikre madforsyning samt socialt nødvendig – eksempelvis for at kunne betale brudepris.¹⁶ For nandi-folket blev kvægtyveri anset som en rutinemæssig beskæftigelse og en hverdagsagtig faktor, der var med til at opretholde den tribale økonomi.¹⁷

Den anden årsag til at begive sig ud på kvægtyveri var at udnytte geografiske områder, der var blevet ledige. I praksis var det imidlertid kun nandierne, der udnyttede sådanne situationer, som da masaierne forlod Uasin Gishu-plateauet (se kort 3) omkring 1850 efter kampe med nandierne om det frugtbare område. De nye græsningsområder, som nandierne på den måde fik til rådighed, resulterede i en udvidet kvægplyndringsaktivitet,¹⁸ da de kom tættere på potentielle »ofre«. Det er imidlertid vigtigt at understrege, at nandierne – og sandsynligvis alle de andre kalenjin-undergrupper – sjældent tog på kvægplyndringstogter for at erobre nyt territorie.¹⁹

Den tredje årsag bundede i de unge kalenjin-krigeres lyst til at udfolde sig via kvægtyveri som en »sport«. De fik på den måde spænding i tilværelsen,²⁰ også selv om det kunne betyde døden. Samtidig var der mulighed for at udbygge en allerede opbygget formue eller at komme ud af en eventuel fattigdom.

Kvægtyveri blev som nævnt lovprist, og evnen til udholdenhed i løb var en vigtig

forudsætning for at blive en succesrig kvægtyv. Løb i sig selv blev betragtet som vejen til at opnå det endelige mål: En forøgelse af kvægbestanden. Det kan dog tænkes, at løbefærdigheder – som det vigtige »værktøj« det var – nød både respekt og beundring hos kalenjin-folket.

Løbefærdighederne hos krigerne kan dog meget vel være blevet overskygget af det faktum, at det var *en del* af de vigtige kvægtyverier. Løbefærdighederne måtte derfor muligvis indtage en sekundær placering i forhold til det hjembragte kvæg, der blev set som et *succes-manifest*. Man kan sige, at løb blev begravet i massen af den samlede mængde succes-kriterier for kvægtyveri, f.eks. elementer som mod (at man havde dræbt en fjende eller reddet en anden krigers liv), udholdenhed (fysisk som mental udholdenhed), evnen til at tilbagelægge lange distancer om natten med små mad- og drikkerationer (for nandi-krigernes vedkommende, der som regel slog til ved daggry) samt hård disciplin.²¹

Det er dog nærliggende at tro, at kalenjin-samfundets lovprisning af succesrige kvægtyve var en indirekte værdsætning af krigernes løbefærdigheder. Ifølge Samuel K. arap Ngeny, en historiker fra nandi-folket, forholdt det sig således, at »*no warrior was worthy of the name unless he distinguished himself in one of the raids*«. ²²

Krig og kvægtyveri var hos kalenjin-folket uløseligt forbundet med hinanden. Da krig samtidig synes at have været en vigtig del af den før-koloniale tilværelse hos kalenjin-folkets unge krigere, må løb have indtaget en central rolle for så forskellige aspekter i samfundslivet som social prestige, økonomi, udtryk for mandighed samt afløb for aggressioner. Konkurrenceelementet var ikke uvæsentligt (hvem kom hjem med mest kvæg), og det samme

gjaldt for kvægtogternes semi-religiøse karakter (den guddommelige ejendomsret til al kvæg).

Som en opsummering af beskrivelsen om kvægtyveri inklusive løb kan det slås fast, at gode løbeegenskaber blev betragtet som en nødvendig forudsætning for at være en god kvægtyv, og at kvægtyveri og løb tilsammen var en »sport«.

En anden traditionel løbekultur blandt kalenjin-folket, som var mere uformel og ustruktureret end kvægtyveri, var de »løbekonkurrencer«, som unge kvægghyrder selv lavede under de lange, kedsommelige timer, hvor kvæg og andet kreatur skulle passes under den daglige græsning. Hvorvidt det var børn – som i dagens kalenjin-samfund – der passede kreaturerne i det før-koloniale Kenya, eller unge krigere, hersker der uenighed om blandt forskerne.

Flere kilder hævder, at det var børn, der passede kreaturerne i det før-koloniale Kenya,²³ men det tilbagevises af andre kilder, der påviser, at det primært var unge krigeres opgave.²⁴ Sidstnævnte gruppe bakked op af A.C. Hollis (1909), der siger, at »[c]attle-herding is the chief occupation of the men and big boys«.²⁵ Sidstnævnte teori synes mest plausibel set i lyset af den konstante fare, der var for kvægtyveri. I hvert fald er det tænkeligt, at unge krigere som minimum passede kreaturerne i de tidlige morgentimer, hvor faren for tyveri var størst (for alle undtagen nandierne), og igen i skumringstimerne for at kontrollere, at alle kreaturerne stadig var der.

Hvor vigtig kvægtyveri var i det før-koloniale Kenya, bliver tydeligt afspejlet i en sang (mundtlig tradition), der hylder kalenjin-folkets storhedstid som kvægtyve.²⁶ I de to sidste strofer kommer forbindelsen mellem kvægtyveri og krig tydeligt frem (oversat fra kalenjin):

Colobus monkey

When you are on top of a tree

Only your skin can kill you

Oiyoho, only your skin can kill you

Long time ago, our men raided

Places like Kipnyorei

Men of the generations of

Kaplelach and Kipnyigei

The generation of Nyangi

Raided when they were initiates

Oiyoho, they went to Sison

They took with them shields and clubs

They tied on themselves knives and spears

The Kipsigis, Nandi, Tugen and Keiyo

Were men who tied war feathers on themselves

But today this sounds like a story

Det var altså som kvægtyve med en stor udholdenhedskapacitet, fysisk som mental, de britiske kolonister traf kalenjin-folket i det frugtbare og bakkede højland i det vestlige Kenya fra slutningen af det 19. århundrede.

Den hvide mands sport

Kenya blev officielt koloniseret fra 1895 af briterne, som imidlertid måtte igennem en 11 år lang væbnet kamp mod de seje nandier, før de i 1906 endelig kunne bebo og opdyrke hele den del af Great Rift Valley-området, der i kolonitiden blev døbt »the White Highlands«.

Mange af de kolonister, der kom til Kenya enten som farmere eller i den offentlige koloniadministration, var selv ihærdige idrætsudøvere. Der er dokumentation for, at de der fra Storbritannien blev udvalgt til koloniadministrationen – det gjaldt ikke kun Kenya, men alle britiske

Dreng passer kvæg i Marakwet-distriktet. Før kolonitiden var det primært unge mænd, der passede kvæg pga. faren for kvægtyveri. Senere har unge drenge og piger i høj grad overtaget hyrdefunktionen. (Foto: Dirk Lund Christensen, 1994).

kolonier – havde en fordel, hvis de var idrætsudøvere. Fra briternes side mente man, at evnerne på sportspladsen var vigtige for kandidaterne, da disse evner blev betragtet ikke bare som et tegn på fitness, men også personlighed, initiativ, kapacitet i forhold til dømmekraft og kontrol med underordnede, det vil her sige afrikanerne.²⁷

Briterne dyrkede idrætsgrene som golf, tennis, polo, hestevæddeløb, squash, krocket og cricket – såkaldte country club idrætsgrene – for at slå kedsomheden ihjel i det fremmede og for at styrke de sociale bånd iblandt briterne i kolonisamfundet. Idrætten blandt briterne havde to dobbeltfunktioner: Den var både en deltager- og en tilskuerkultur, og den var konkurrencepræget såvel som rekreativ.²⁸

Kalenjin-folket var på lige fod med de øvrige afrikanere udelukket fra at deltage i de ovennævnte idrætsaktiviteter, der udelukkende var forbeholdt europæere med et par undtagelser, hvor inderne kunne deltage. Til gengæld havde de mulighed for at deltage i atletik og fodbold samt – senere – boksning.

Hos kalenjin-folket blev atletik den mest populære idrætsgren. De primære årsager var sandsynligvis, at kalenjin-folket i kraft af deres tradition med kvægtyveri (dvs. løb) var godt rustet til at dyrke den europæiske (dvs. den sportificerede) form for løb, og at atletik var mindre ressourcekrævende end både fodbold og boksning.

Det første officielt registrerede atletikstævne i Kenya fandt dog ikke sted hos kalenjin-folket, men i kystbyen Mombasa

den 9. november 1901. Ved stævnet var der adskilte konkurrencer for afrikanere, europæere og asiater (den sidste overordnede etniske gruppe, araberne, var ikke med). Atletikstævnerne var ofte en blanding af de klassiske atletikdiscipliner og konkurrencer i en kategori, der bedst kan betegnes som traditionelle idrætslege. Fra de første koloniår blev der hvert år afviklet et idrætsstævne 2. juledag i Nairobi og Mombasa – koloniens to største byer. I et sådant stævne afholdt i Nairobi i 1906 var der discipliner spændende fra 100-yards løb til æggeløb (kun for kvinder), æselløb og pælleklatrung (kun for afrikanere). Stævnerne havde en udpræget folkelig karakter og en enorm publikumsinteresse.²⁹

Frem til midten af 1920'erne var der få arrangerede atletikstævner, og de ovennævnte traditionsrige stævner var sandsynligvis de eneste gennemgående i koloniens første år. I 1924 blev der grundlagt en atletikafdeling under det nationale forbund African and Arabic Sports Association (AASA). Asiaterne dannede deres egne nationale forbund, mens europæerne var optaget af deres egne såkaldte country club idrætsaktiviteter. Med dannelsen af et nationalt atletikforbund begyndte samtidig bureaukratiseringen af atletikken i Kenya. Det betød, at atletik blev mere almindelig i skolerne, hos politiet, i militæret (King's African Rifles) samt hos de ansatte i fængselsvæsenet. Opdelingen i etnisk baserede forbund betød også, at atletikstævnerne i Kenya herefter foregik på etnisk opdelt basis. Der blev med andre ord indført reel apartheid i kolonien Kenya. Det er meget tænkeligt, at institutionaliseringen af atletikken og idrætten fra midten af 1920'erne ikke var nogen tilfældighed. Den faldt netop på et tidspunkt, hvor koloniregeringen var ude over de indledende vanskeligheder med hensyn til at få Kenya under admini-

strativ og politisk kontrol. Nu kunne også idrætten styres og kontrolleres oppefra. Det britiske kolonistyre havde et overordnet politisk formål med den organiserede idræt, der kort beskrevet gik ud på at udøve politisk og social kontrol i forhold til de afrikanske folkeslag.³⁰

Skolen var en vigtig institution i introduktionen af atletik til afrikanerne, men dens betydning synes alligevel overvurderet i årene frem til 1945. Et godt eksempel herpå er antallet af idrætstimer – hvori atletik er inkluderet – der i 1932 lå på bare fem undervisningstimer om ugen.³¹ Det kan næppe hævdes at være tilstrækkelig mange timer til, at der ligefrem var tale om en stor prioritet fra kolonimyndighedernes side. Denne indikation på beskeden investering bakkes op af yderligere to faktorer, nemlig dårlige forhold omkring faciliteter og undervisningen samt de få (privilegerede) afrikanske elever, der overhovedet gik i skole før afslutningen på 2. Verdenskrig. Ken Hardman og Jacob S. Nteere (1994) skriver i den forbindelse, at »[t]he imposed system [...] was a poor replica of the British system, being under resourced and subject to poor quality teaching«.³²

Den sejlivede myte om kenyanernes løbedominans begrundet i løb til og fra skole kan samtidig manes til jorden én gang for alle. For det første var der ingen skoler at løbe til og fra før kolonitiden, for det andet gik kun få (dreng) børn i skole i perioden frem til 1945. Kalenjinske skolebørn har altså – i et betydeligt omfang – kun løbet til og fra skole i en periode på mindre end 60 år, dvs. omkring fem løbegerationer (ca. 15 år pr. generation). I hvilket omfang (hyppighed, antal kilometer, intensitet) denne form for løb blev udført, og af hvor mange, vides ikke, når der ses bort fra et par nyere spørgeskemaundersøgelser.³³ Løb som transportform har

sandsynligvis haft en positiv indflydelse på konkurrenceløbernes resultater via færre skader blandt atleterne og et stort rekrutteringsgrundlag, da de veltrænede skolebørn havde mulighed for at vise deres løbetalenter i idrætstimerne. Men påstanden om, at kalenjin-løberne skulle være så dominerende, fordi de igennem generationer har løbet til og fra skole kan – som vist her – ikke afgøres på baggrund af nuværende forskning.

Militæret spillede en vigtig rolle for udbredelsen af atletik til skolerne hos kalenjin-folket i kolonitiden. I De nationale Arkiver står der, at en distriktskommisær i Rift Valley-området foreslog, »*that an army physical training instructor should be attached to all Rift Valley schools*«. ³⁴

Der blev altså dyrket atletik i flere institutioner i Kenya, og det gjaldt også blandt kalenjin-folket. At atletik var populært blandt kalenjinerne er indikeret ved, at der på Government African School i Kapsabet (nandiernes hovedby, se kort 3) blev konstrueret den første permanente atletikbane i 1950'erne. ³⁵ På det tidspunkt var der kun meget få atletikbaner i Kenya, og det første deciderede atletikstadion blev færdigbygget i Nyeri nord for Nairobi i 1960 (ifølge personlig kommunikation med John Velzian, personlig kommunikation).

Der blev afholdt nationale mesterskaber i atletik for mænd fra 1925 (for kvinder først fra 1961), men kalenjin-løberne begyndte først for alvor at vise deres styrke på mellem- og langdistancerne fra midten af 1940'erne, selvom den første nationale sejr af en kalenjin blev vundet allerede i 1938 af en løber ved navn Kiptume på tremiles-distancen (i årene 1939-1945 var der ingen nationale atletikmesterskaber pga. 2. Verdenskrig). ³⁶

Hvorfor de mandlige kalenjiner, der alle var vant til at løbe i de traditionelle sam-

fund, ikke gjorde det bedre på atletikbanerne noget før, er svært at svare på. En oplagt årsag er, at der har været en modvilje over for den europæiske måde at løbe på – rundt og rundt på en bane uden udsigt til kvægtveriets rigdom, social prestige og et betydeligt spændingsmoment med fare for at miste livet, hvor man samtidig havde mulighed for at vise sit mod, som det var tilfældet i det traditionelle samfund.

I teorien kunne man umiddelbart forestille sig, at kalenjinerne skulle have haft en mere dominerende rolle i atletik via træningen i King's African Rifles, da de her var overrepræsenteret i forhold til deres befolkningsandel. Men afrikanerne i King's African Rifles var generelt ikke interesseret i idrætsaktiviteter, selvom disse blev en fast bestanddel af aktiviteterne i 1930'erne. Det var først under 2. Verdenskrig, hvor idræt blev en integreret del af hærens velfærdsprogrammer, at interessen steg markant. Dette udmønter sig konkret i, at den kenyanske hær, King's African's Rifles, havde stigende succes inden for en lang række løbe-, spring- og kastediscipliner ved de nationale kenyanske mesterskaber i tiden efter 2. Verdenskrig. ³⁷

Forskellige former for kvægtveri

En af de første juridiske forholdsregler, den britiske koloniregering tog, var at udstede forbud mod kvægtveri. ³⁸ Det betød imidlertid ikke, at kvægtveri – og dermed denne særegne form for løb – ophørte i kolonitiden. Derimod fik kvægtveri tilføjet en ny dimension, så der under kolonitiden var to forskellige slags: Den traditionelle, hvor krigere af samme etniske undergruppe (f.eks. nandi) gik på kvægtogt sammen, og den nye, hvor krigere fra forskellige et-

niske grupper (f.eks. nandi og luo) arbejdede sammen (se Anderson, 1986).

Det var Hollis,³⁹ som sandsynligvis var den første, der på skrift dokumenterede, at kvægtyveri fortsatte efter koloniseringen af Kenya. Men efterhånden som kolonimagten udvidede sin kontrol over det vestlige højlend mellem 1900 og 1920, blev storstjælede togter mere og mere sjældne. Det skyldtes, at briterne straffede kvægtyverne hårdt, uanset om tyverierne blev udført hos et afrikansk folkeslag, eller afrikanere røvede køer fra britiske kolonister. Der skete i denne periode et skifte i »stamme«-måden at udføre kvægtyveri på. Selvom storstjælede togter fortsatte med mellemrum i kalenjin-områdets yderligere nordlige og sydlige egne, så passede mønstret på kalenjin-folkets kvægtyveri ikke længere til det traditionelle image efter 1920, dvs. at et afrikansk folk røver fra et andet afrikansk folk. Denne overgang var ikke tegn på et skift i kalenjinernes moral, hvad angår kvægtyveri fra fremmede, men afspejlede de ændrede omstændigheder, som kolonistyrer og europæernes overtagelse af jorden bragte med sig.

De ændrede omstændigheder drejede sig om en transformation fra traditionel tyveri til en stigende tendens til, at kvægtyveri blev udført af professionelle kvægtyve i bander bestående af medlemmer fra flere etniske grupper. Det var ikke bare undergrupper blandt kalenjin, der samarbejdede, men også tyve fra andre etniske grupper som luo og gusii hjalp til. Men samtidig fandtes der intra-«tribale» bander, som respekterede elementer af de traditionelle moralske normer i forhold til kvæg som en økonomisk aktiv. F.eks. ville keiyo-tyve stjæle fra nandier eller europæiske farmere, som havde ikke-keiyo personale ansat, men de ville afholde sig fra at stjæle inden for Elgeyo-reservatet, hvor keiyoerne boede.

Der var to årsager til det gradvise skift mod kvægtyveri udført af multi-etniske bander, som ingen forbindelse havde med den traditionelle morale i forhold til kvæg som et økonomisk aktiv. For det første opstod der drastisk begrænsede muligheder for kalenjinerne til at udføre deres yndlings-»sport«, efter europæerne opdyrkede jorden – ikke mindst i det frodige Rift Valley-område – og indførte juridiske restriktioner. For det andet gav introduktionen af penge som den økonomiske basis i hele Østafrika unge krigere et incitament til at bringe det stjalne kvæg langt væk fra det farlige Rift Valley-område i Kenya over grænsen til Uganda eller Tanganyika (det senere Tanzania). Prisen på kvæg var meget svingende, og lokale udsving tilskyndet af tørke og andre ændringer i udbud og efterspørgsel kunne blive udnyttet af tyvene, som var i stand til at holde stjålet kvæg tilbage, indtil der opstod gode priser på markedet. Anderson har kaldt denne form for kvægtyveri for »opportunistisk tyveri«, idet den akkumulerede rigdom kun blev fordelt mellem bandemedlemmerne og ikke – af indlysende grunde – mellem medlemmer af den individuelle etniske gruppe.

Udviklingen af organiseret bandetyveri satte ældre kalenjin-mænd i et dilemma, idet disse traditionelt var autoriteter, hvis råd og vejledning de unge krigere lyttede til og respekterede. De krigere, der deltog i multi-etniske bander, var uden for de ældre mænds kontrol. Fra de nationale arkiver i Kenya kan man finde følgende udtalelse fra Rift Valleys provinskommissær i 1959: »*After all, stock theft is the traditional sport of the young men of many tribes, and the elders cannot be expected to act as kill-joys and stamp it out unless they themselves are liable to suffer.*»⁴⁰

Forskellige typer løb

Som tidligere nævnt begyndte kalenjinløbernes dominans på atletikbanerne i Kenya fra midten af 1940'erne. Hvad skyldtes dominansen, da den endelig blev en realitet? To sammenvævede årsager kan fremføres.

Muligheden for at deltage i den traditionelle »sport«, kvægtyveri, var blevet betydeligt begrænset som allerede vist. Denne ændring i livsbetingelser kan have motive ret unge mænd til at kanalisere deres energi og rastløshed over i organiseret atletik, som nu var en mulighed for dem, dog med visse begrænsninger. Dvs. at deltagelse ofte skete gennem en offentlig institution (f.eks. militæret), og at atletikstævner blev uregelmæssigt organiseret på lokalt niveau. Langsomt, men sikkert skiftede kalenjin-samfundets »helte« karakter fra at være kvægtyve til at blive vindere på løbebanerne. I stedet for at bringe kvæg hjem til det lokale samfund, fik de nu præmier og berømmelse – men endnu ikke formuer – via løbet mod stopuret. Den vigtigste måde for en mand at stige op ad den sociale rangstige på i kalenjin-samfundet blev på denne facon gradvist ændret. I den forbindelse er det værd at understrege, at de unge mandlige kalenjiner reelt ikke længere havde valgmuligheden mellem at dyrke organiseret atletik eller at deltage i kvægtyveri, med mindre de valgte at blive kriminelle både i kolonimagts og mange af deres slægtninges øjne.

Årsagen bag kolonimagts idrætsagitation var temmelig åbenbar. Den organiserede idrætsstævner på regionalt niveau, i hvilke mange afrikanere deltog – både som tilskuere og som deltagere. Vinderen af en disciplin kunne rejse hjem med præmier som tæpper eller en lampe. Kolonimagten håbede at kunne etablere en *ersatz* for

kvægtyveri gennem idrætsstævner, hvor krigere kunne vinde præmier i konkurrence med andre krigere. Et eksempel på briternes iver efter at få sat en stopper for kvægtyveri blev fremført i 1930'erne under en idrætskampagne i kipsigis-området med følgende slogan »*Show your valour in sports and games, not in war*«. ⁴¹

De mandlige kalenjiners succesfulde fremkomst som konkurrenceløbere på atletikbanerne på afrikansk niveau var mest synlig under kolonitiden fra midten af 1940'erne til midten af 1950'erne. Det skete på et tidspunkt, hvor organiseret træning blev udført i yderst begrænset omfang, og atletiksæsonen kun varede nogle få uger. ⁴² I 1949 ankom englænderen Archie Evans til Kenya som colony sports officer, og han var hovedansvarlig for oprettelsen af den nationale kenyanske atletikorganisation KAAA i 1951. Herefter blev både træning og stævner bedre organiseret. Kenyanske atleter begyndte for første gang at konkurrere uden for det afrikanske kontinent med nogen succes til følge. Det gjaldt ikke mindst i British Empire and Commonwealth Games. Men de bedste kalenjinløbere fra denne periode blev i første omgang overskygget af en stærk gruppe løbere fra gusii-folket. Den mest prominente af dem, Nyandika Maiyoro, blev samtidig Kenyas første løber af international klasse. ⁴³

Globale nomader

Da Kenya opnåede uafhængighed i 1963, stod landets atleter – og i særdeleshed kalenjinløberne – klar i kulissen til at blive en del af den moderne idrætsverden og globaliseringen som helhed. En globalisering som i realiteten allerede var begyndt med briternes indførelse af sporten i Kenya og andre lande under det britiske imperium. Samtidig stod kalenjinløberne over

Kenyas præsident Jomo Kenyatta tager imod Kipchoge Keino i Nairobi efter det kenyanske atletiklandsholds succesrige tur til de første All-African Games, der blev afholdt i Congo-Brazzaville, juli 1965. (Foto venligst udlånt fra Kipchoge Keinos private arkiv).

for deres internationale gennembrud, som skulle blive af en størrelse, ingen på daværende tidspunkt havde drømt om.

Det endelige gennembrud for Kenyas løbere kom i årene 1965-1968, hvor »løbets fader«, nandien Kipchoge Keino, satte verdensrekorder og vandt medaljer ved internationale mesterskaber. Det var en succes, der blev fulgt op af en lang række løbere fra kalenjin-folket i samme tidsrum. Alligevel blev det en gusii-løber, Naftali Temu, der vandt den første olympiske guldmedalje for Kenya, da han i 10.000-meter løbet med held udnyttede den tynde luft i Mexico City ved OL i 1968.⁴⁴

Den enorme succes, som Kenyas løbere (ikke mindst fra kalenjin-folket) opnåede, resulterede hurtigt i rekruttering af talentfulde løbere til universiteter i USA. Det skulle blive den første »muskellindustri«, som løberne blev involveret i. Et ophold i USA gav mulighed for en videregående uddannelse betalt af gode resultater på løbebanen. Rekrutteringen til USA, der havde sin storhedstid fra midten af 1970'erne til slutningen af 1980'erne, resulterede samtidig i en intern rekruttering af løbere i Kenya. Dvs. at trænere på gymnasier i Kenya rekrutterede løbere fra grundskolerne. Hovedparten af denne rekruttering foregik (og foregår stadig) i Rift Valley-provinsen, hvor kalenjin-folket bor, og hvorfra de fleste løbetalenter kommer.⁴⁵

Med pengenes indtog i international atletik fra midten af 1980'erne har nu også europæiske agenter fået øje på kalenjinløberne som en lukrativ forretning, hvilket har forstærket rekrutteringspresset internt i Kenya en tand yderligere. Der er i dag flere permanente træningslejre i Rift Valley-provinsen – de fleste oprettet og betalt af internationale firmaer som Nike og FILA – hvor unge, håbefulde løbere bor og træner. Der er tale om en rendyrket »muskellindustri«, hvor løberne intet andet får tilbudt. Det er talentet og håbet, der driver værket for den enkelte løber. Kun held og vedholdenhed i træningen vil give ham (for de fleste er mænd, men også kvinder fra kalenjin-folket har i stigende grad været med i de senere år) mulighed for at få starttilladelse til de eftertragtede stævner i Europa. Dansen om guldkalven har på den måde fået nogle ekstra skruer de seneste 10-15 år.

Der er ganske enkelt tale om en selvforstærkende spiral. Den enorme fattigdom og store arbejdsløshed i Kenya kombineret med pengenes indtog i international atletik

Den irske træner og munk Colm O'Connell fra Sct. Patrick's High School i Iten her flankeret af Robert Kiplagat Andersen (til venstre) og Wilson Kipketer ved atletikstævnet Copenhagen Games på Østerbro stadion i 1994. (Foto venligst udlånt fra Colm O'Connells private arkiv).

og ihærdige agenter (forretningsmænd) er de faktorer, der har dannet grobund for et enormt rekrutteringsgrundlag inden for atletikkens løbediscipliner blandt unge kenyanere. Effekten er i særdeleshed stor blandt unge kalenjinere, da de har den største og mest stolte tradition inden for løb – som kvægtyske og som medaljeslugere ved internationale mesterskaber.

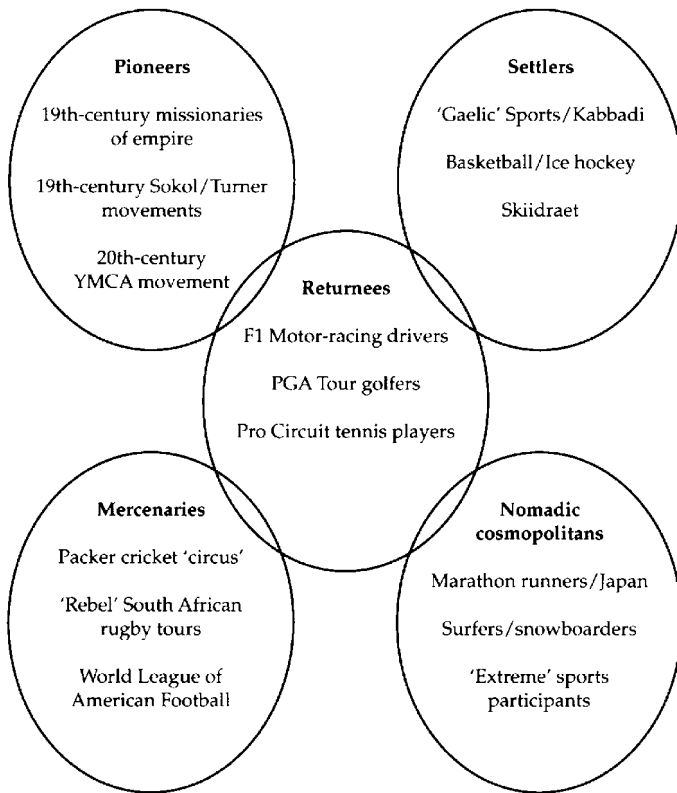
Det er muligt at belyse kalenjin-løbernes roller i forhold til deltagelse i den internationale atletikverden siden uafhængigheden i 1963 ved at bruge »typology of sport labour migration«-modellen af Maguire (se figur 1).⁴⁶

I den første fase af deres succes i løb

fra midten af 1960'erne til midten af 1980'erne – før penge blev en integreret del af den internationale atletik – var kalenjin-løberne først og fremmest »normadic cosmopolitans«. I denne fase brugte de deres idrætskarriere til at rejse. Dertil kommer, at gode resultater på løbebanerne på rejserne kunne give adgang til et amerikansk universitet, hvilket kunne føre til en førsteklases uddannelse og mulighed for et godt job. Virkeligheden for mange løbere fra den periode blev desværre, at de endte som *de facto* atleter og *de jure* studerende.⁴⁷

Siden midten af 1980'erne er kalenjin-løberne skiftet til kategorierne »mercena-

Figur 1. Typologi for »sport labour migration«. (Joseph Maguire, 1999).

ries« og »returnees«. Løberne i kategorien »mercenaries« er karakteriseret ved at være motiveret af kortsigtede fortjenester og ved at være ansatte som »hired guns«. Som emigranter er de næsten ikke – eller overhovedet ikke – forbundet med det adopterede lokalområde, og de har heller ingen stedsans i forhold til det rum, hvor de p.t. bor eller gør deres (krops)arbejde.⁴⁸ Med de mange talenter hos kalenjinerne – og dermed den store konkurrence om pengene – er det på mange måder forståeligt, at nye løbere på den internationale scene opfører sig og lever som just beskrevet. »Logikken« synes at være følgende: »Jeg må tjene så mange penge som muligt i denne atletiksæson. Til næste år er jeg måske

ikke god nok til at deltage i de internationale atletikstævner.

Derimod vil mere erfarne løbere som oftest passe ind i »returnees«-kategorien. Disse atleter kan karakteriseres som personer, for hvem hjemlandets dragende magt viser sig at være for stærk.⁴⁹ For kalenjnløbernes vedkommende har den kategorisering muligvis en mere praktisk applikation. Når atletik- eller cross-sæsonen er forbi, er der ingen grund til at være væk hjemmefra set ud fra et sportsligt – og dermed økonomisk – synspunkt. Dertil kommer, at vejret uden for sæsonen (i det mindste i forhold til atletiksæsonen) er langt mere behageligt i Kenya end det – set ud fra et træningsmæssigt synspunkt –

upraktiske vintervej i det meste af Europa og USA.

Samlet kan man beskrive alle de kategorier, kalenjin-løberne har tilhørt eller tilhører, som »globale nomader«.

Kvægtyveri er stadig en faktor

Efter uafhængigheden er kvægtyveri forblevet en vigtig faktor i kalenjin-kulturen i form af både den traditionelle intra-»tribale« tilgang samt den multi-etniske bande-tilgang.⁵⁰

Årsagerne bag kvægtyveri synes i dag at være praktiske, dvs. mangel på kvæg, hvilket f.eks. kan skyldes tørke og epidemier. Med andre ord, jo større mængde kvæg per capita blandt et specifikt folkeslag, jo mindre chance vil der være for, at de vil begive sig ud på et kvægtogt. Dertil kommer, at moderne våben i nogen grad har afløst traditionelle våben, hvilket har gjort kvægtyveri til en ekstrem farlig »sport« eller forretning, om man vil.

Pokot-folket, den mest traditionelle af alle kalenjin-undergrupperne, er et godt eksempel på ovenstående formodning. I årene 1979-1981 var der en langvarig tørke i deres område, som resulterede i kvægepidemier. Antallet af kvæg, får og geder faldt dramatisk, og siden er antallet af kreaturer gået op og ned uden dog at nå niveauet fra før 1979. Med befolkningstilvækst og hyppige tørkeperioder i pokot-folkets beboelsesområde (se kort 3) er der ikke udsigt til, at det relative antal af kvæg, får og geder vil nå op på før-1979-niveau.⁵¹ Der er med andre ord et stort incitament blandt pokoterne til at fortsætte som kvægtyve.

En af nærværende artikels forfattere (DLC) fik under et besøg i Kenya i 1999 bekræftet, at pokoterne stadig er særdeles aktive som kvægtyve. Det skete dels via interview, dels via begrænsede rejsemulig-

heder i den nordlige del af kalenjin-folkets primære beboelsesområde (se kort 3) på grund af blodige kampe i forbindelse med kvægtyveri mellem pokoter, marakweter og sabaoter.

Et andet forhold, der må tages med i betragtning, når man skal vurdere årsagerne til graden af aktiviteter omkring kvægtyveri, er den generelle økonomiske udvikling og mulighed for alternativer hos det pågældende folk. Hos pokoterne er det tydeligt, at den slående fattigdom (og dermed f.eks. manglende byggeri af idrætsfaciliteter) og store afstand til nærmeste urbane område ikke har givet dette folk samme muligheder som f.eks. nandierne. Netop pokot-folket har med få undtagelser da heller ikke bidraget væsentligt til kalenjinernes »talent-fabrik« inden for mellem- og langdistanceløb. Kvægtyveri er derfor ikke overraskende stadig en væsentlig kulturel og økonomisk faktor i denne geografiske yderkant af kalenjin-området.

Traditionel bevægelseskultur og global sport

Den traditionelle østafrikanske løbekultur bestod altså ikke kun af løbeteknikker i henhold til Mauss, men var en kompleks løbekultur i relation til kvægtyveri og manddomsprøver. At en sådan lokal og traditionel løbekultur siden 1960'erne kunne komme til at levere et bidrag til den moderne og globale løbekultur, ville nok have overgået Mauss' vildeste fantasi. Han skabte et metodisk program for analysen af kropsteknikker og bidrog på den måde med et centralt begreb i kropssociologi og kropsantropologi. Begrænsningerne hos Mauss lå i, at disse kropsteknikker ikke blev reflekteret på et højere niveau. Han fik ikke skabt en egentlig kropsantropo-

logi, og hans betragtninger om bevægelsesteknikker forblev på det programatiske plan. Han fik heller ikke skabt et begreb om bevægelseskultur.

Den afrikanske løbekultur viser, hvorledes løb som en kropsteknik indgår i et kompliceret bevægelseskulturelt mønster, der henviser til centrale dele af en kulturhistorisk helhed. Det er naturligvis et stort

arbejde at rekonstruere denne historie. Den afrikanske løbekulturs globale succes viser en særdeles speciel version af koblingen mellem det historiske, det lokale og det globale. På den vis, at denne bevægelseskultur og løbekultur i løbet af få årtier kom til at indgå i helt andre kropskulturelle sammenhænge. I dette tilfælde den globale sport.

Noter

1. John Blacking, 1987, s. 3-4.
2. John M. Roberts m.fl., 1959, s. 597-605.
3. Carl Diem, 1960, s. 81-88.
4. Chris Gosden, 1999, s. 100-102.
5. Thomas T. Spear, 1981, s. 170.
6. Benjamin Kipkorir, 1985, s.2-3.
7. John E. G. Sutton, 1976, s. 24.
8. Andrew Fedders og Cynthia Salvadori, 1979, s. 45.
9. John E.G. Sutton, 1976, s. 24.
10. Christopher Ehret, 1974, s. 158 og Andrew Fedders og Cynthia Salvadori, 1979, s. 45.
11. John E.G. Sutton, 1974, s. 73.
12. David Anderson, 1986, s. 402 og George W.B. Huntingford, 1953, s. 118.
13. Edward E. Evans-Pritchard, 1956, s. 1-336.
14. A.T. Matson, 1970, s. 66-67.
15. A.C. Hollis, 1909, s. 44.
16. G.S. Snell, 1954, s. 69.
17. A.T. Matson, 1970, s. 66.
18. John E.G. Sutton, s. 47.
19. A.T. Matson, 1970, s. 65.
20. George W.B. Huntingford, 1953, s. 77.
21. A.T. Matson, 1970, s. 67.
22. John Manners, 1975, s. 35.
23. George Godia, 1989, s. 268; Benjamin Kipkorir, 1985, s. 18 og Peter Mählmann.
24. George W.B. Huntingford, 1951, s. 47; Myrtle S. Langley, 1979, s. 5 og Regina S. Oboler, 1985, s. 25.
25. A.C. Hollis, 1909, s. 20.
26. Ciarunji Chesaina, 1991, s. 135-136.
27. Richard Holt, 1989, s. 206.
28. Wilberforce C. Naibei, 1989, s. 539 og John Bale og Joe Sang, 1996, s. 70.
29. Norbert Wortberg, 1994, s. 59.
30. Se Norbert Wortberg, 1994 og John Bale og Joe Sang, 1996.
31. SYLLABUS REVISION AFRICAN-SCHOOLS 1932, Education 1/1/25.
32. Ken Hardman og Jacob S. Nteere, 1994, s. 418.
33. Bengt Saltin m.fl., 1995, s. 209-222 og John Bale og Joe Sang, 1996, s. 155.
34. KNA/PC/PVP 2/3/2, s. 6.
35. John Bale og Joe Sang, 1996, s. 83.
36. Norbert Wortberg, 1994, s. 74 og appendiks.
37. Timothy H. Parsons, 1999, s. 58-59.
38. John Manners, 1975, s. 35.
39. A.C. Hollis, 1909, s. 43-44.
40. KNA PC/NKU/2/15/9.
41. Citeret i John Manners, 1975, s. 35-36.
42. Norbert Wortberg, 1994, s. 71-72.
43. Cheryl Bentsen, 1983, s. 56.
44. Mohamed Amin og Peter Moll, 1972, s. 39.
45. Dirk Lund Christensen, 2000, s. 186.
46. Joseph Maguire, 1999, s. 106.
47. John Bale og Joe Sang, 1996, s. 125.
48. Joseph Maguire, 1999, s. 105.
49. Ibid., s. 106.
50. Sidney Hall, 1973, s. 134.
51. Fred Zaal og Ton Dietz, 1999, s. 176-178.

Litteratur

- Mohamed Amin og Peter Moll, *Kenya's world-beating athletes* (Nairobi, 1972)
- David Anderson, »Stock theft and moral economy in colonial Kenya« I: *Africa*, vol. 56 (1986).
- John Bale og Joe Sang, *Kenyan running: movement culture, geography and global change* (London, 1996).
- Cheryl Bentsen, »Kenya I« I: *The Runner*, vol. 5 (1983).
- John Blacking, »Games and sport in pre-colonial African societies« I: William J. Baker og James A. Mangan, *Sport in Africa – essays in social history* (New York/London, 1987).
- Ciarunji Chesaina, *Oral literature of the Kalenjin* (Nairobi, 1991).
- Dirk Lund Christensen, *Washindi: løberne fra Kenya* (København, 2000).
- Carl Diem, »Afrika« I: Carl Diem, *Weltgeschichte des Sports und der Leibeserziehung* (Stuttgart, 1960).
- Christopher Ehret, »Cushites and the highland and plains Nilotes to A.D. 1800« I: Bethwell A. Ogot *Zamani: a survey of East African history* (Nairobi, 1974).
- Edward E. Evans-Pritchard, *Nuer Religion* (London, 1956).
- Andrew Fedders og Cynthia Salvadori, »The Nilotes« I: Andrew Fedders og Cynthia Salvadori, *Peoples and cultures of Kenya* (Nairobi/London, 1979).
- George Godia, »Sport in Kenya« I: Eric A. Wagner, *Sport in Asia and Africa: a comparative handbook* (New York, 1989).
- Chris Gosden, *Anthropology & archaeology: a changing relationship* (London/New York, 1999).
- Sidney Hall, *The role of physical education and sports in the nation building process of Kenya* Upubliceret ph.d.-afhandling. (Columbus, 1973).
- Ken Hardman og Jacob S. Nteere, »Politics in physical education and sport in England and Kenya« I: Ralph C. Wilcox, *Sport in the global village (Morgantown)*, 1994).
- A.C. Hollis, *The Nandi: their language and folk-lore* (London, 1909).
- Richard Holt, *Sport and the British: a modern history* (Oxford, 1989).
- George W.B. Huntingford, *Nandi: work and culture* (London, 1951).
- George W.B. Huntingford, *The Nandi of Kenya: tribal control in a pastoral society* (London, 1953).
- Benjamin Kipkorir, *Kenya's people: people of the Rift Valley – Kalenjin* (Nairobi, 1985).
- KNA PC/NKU/2/15/9.
- KNA/PC/PVP 2/3/2, p. 6.
- Myrtle S. Langley, *The Nandi of Kenya: life crisis rituals in a period of change* (New York, 1979).
- Joseph Maguire, *Global sport: identities, societies, civilisations* (Cambridge, 1999).
- John Manners, »In search of an explanation« I: David Prokop, *The African running revolution* (Mountain View, 1975).
- A.T. Matson, »Nandi traditions on raiding« I: Bethwell A. Ogot, *Hadith 2 – proceedings of the 1968 conference of the Historical Association of Kenya* (Nairobi, 1970).
- Peter Mählmann, »The role of sport in the process of modernisation: the Kenyan case« I: *Journal of Eastern African Research & Development*, vol. 22.
- W.R. Ochieng, An outline history of the Rift Valley of Kenya (1975).
- Regina S. Oboler, *Women, power, and economic change: the Nandi of Kenya* (Stanford, 1985).
- Timothy H. Parsons, *The African rank-and-file: social implications of colonial military service in the King's African Rifles, 1902-1964* (Oxford, 1999).
- John M. Roberts m.fl., »Games in culture« I: *American Anthropologist*, vol. 61 (1959).
- Bengt Saltin m.fl., »Aerobic exercise capacity at sea level and at altitude in Kenyan boys, junior and senior runners compared with Scandinavian runners« I: *Scandinavian Journal in Medicine and Science in Sports*, vol. 5 (1995).
- G.S. Snell, *Nandi Customary law* (Nairobi, 1954).
- Thomas T. Spear, »Oral traditions: whose history« I: *History in Africa*, vol. 8 (1981).
- John E. G. Sutton, »The settlement of East Africa« I: Bethwell A. Ogot *Zamani: a survey of East African history* (Nairobi, 1974).
- John E.G. Sutton, »The Kalenjin« I: Bethwell A. Ogot *Kenya before 1900* (Nairobi, 1976).
- SYLLABUS REVISION AFRICAN-SCHOOLS 1932, Education 1/1/25.
- Wilberforce C. Naibe, »The development of sports in Kenya« I: Horst Ueberhorst *Geschichte der Leibesübungen: Perspektiven des Weltsports*, bind 6 (Berlin, 1989).
- Norbert Wortberg, *Die Geschichte der Leichtathletik in Kenia*. Upubliceret specialeafhandling (Köln, 1994).
- Fred Zaal og Ton Dietz, »Of markets, meats, maize & milk« I: David M. Anderson og Vigdis Broch-Due *The poor are not us: poverty and pastoralism in Eastern Africa* (Oxford, 1999).